

urmă caz este atribuită pretorului. În această privință credem că studiul problemei ar fi cîștigat, dacă autorul ar fi adincit studierea distincției dintre *voluntas* care nu este atribuită edictului și *sententia* care li este atribuită de către jurisconsulți, și dacă el ar fi procedat la o analiză a distincțiilor pe baza vocabularului rezultat din texte.

Ar fi trebuit aprofundată, credem, și ideea legăturii care există între interpretarea literală și redactarea legii. Autorul arată că pentru a se asigura respectul voinței legiuitorului și pentru a se exprima voința legiuitorului cu cea mai mare precizie s-a întrebuițat procedeul enumerării tuturor situațiilor pe care legiuitorul a înțeles să le reglementeze. Dar o asemenea enumerare nu punea la adăpost pe legiuitor de o omisiune posibilă sau de evoluția vieții care putea să ofere situații noi și de aceea, ca măsură de precauție, cîteodată după enumerare se întrebuița și o formulă generală care putea să acopere toate omisiunile sau noile cazuri neprevăzute. Acest procedeu, după cum arată autorul, era întrebuițat atît pentru edict, cît și pentru legi. Or, după cum Kaser⁶ a dovedit-o, procedeul de redactare a legii și a edictului au suferit o dublă evoluție contradictorie. Legile care în vechime prezentau un anumit caracter de abstractizare pe la sfîrșitul Republicii au încercat să prezinte în enumerările lor toate ipotezele posibile. În același timp formularea edictului devenea tot mai generală. Explicația dată de Kaser este că legile erau redactate de *scribae*, pe cînd edictul era redactat de jurisconsulți. Autorul aduce unele nuanțe interesante la aceste concluzii ale lui Kaser, arătînd, de exemplu, că în *album* figurau în aceeași epocă un interdict *unde ui* redactat după procedeul enumerării și un interdict *quod ui aut clam* formulat într-o formă impersonală, ceea ce pare să indice existența unui dezacord între jurisconsulți cu privire la punctul de drept luat în considerare. De altfel, după cum autorul susține în mod just, chiar după codificarea edictului, jurisconsulții clasici au continuat să dezvolte interpretarea edictului, ceea ce *scribae*, care redactau legile, au căutat să evite.

Înceind această sumară prezentare, menționăm justa analiză a pledoariei *Pro Caecina* în ceea ce privește întrebuițarea diferitelor *status*-uri în aceeași pledoarie (*status scripti et uoluntatis* și *ratiocinatio*).

Importantul studiu al lui Vonglis are și meritul de a fi o prețioasă contribuție la problema influenței filozofiei grecești asupra dreptului roman.

Gheorghe Ciulei

ADAM WILINŃSKI, *Das römische Recht*, Leipzig, Teubner, 1966, 177 p.

Cunoscutul romanist polonez a redactat, pentru enciclopedia editată de casa Teubner, un vast articol despre dreptul roman, care, ca o lucrare separată, formează un mic manual de 117 p. strîns tipărite. Limba în care este scris li va asigura o largă audiență. Lucrarea, prin natura ei, nu putea aduce o expunere innoitoare, fiind destinată istoricilor și filologilor, care au nevoie să posede sensul precis al termenilor tehnici și al noțiunilor fundamentale, precum și o imagine generală, foarte concisă, despre structura instituțiilor. Periodizarea adoptată de autor introduce o perspectivă istorică indispensabilă. Selecția materialului expus este bine făcută, în limitele spațiului de care autorul dispunea, iar conciziunea nu dăunează nici clarității, nici exactității. Autorul a cuprins în expunerea sa sursele dreptului, dreptul privat și dreptul penal. O bibliografie de 10 pagini, judicios selectivă, și un indice măresc utilitatea lucrării ca instrument

⁶ Vezi M. Kaser, *Zum Ediktstil*, în *Festschrift F. Schulz*, Weimar, 1951.

de cercetare. În limitele date, lucrarea prof. A. Wiliński și-a atins scopul și va fi apreciată de cei cărora le este destinată. Ea constituie și pentru învățămînt un memento prețios, dacă poate fi îmbinată cu o expunere mai largă asupra dezvoltării istorice a instituțiilor romane și asupra interpretării acestei dezvoltări. Salutînd apariția micului manual al prof. Wiliński în circuitul internațional¹, amintim că ea se încadrează într-o bogată producție romanistică, ale cărei eforturi de a regîdi problemele social-juridice ale antichității au fost fecunde. Revista poloneză de istoria dreptului (*Czasopismo prawno historyczne*) deschide larg sumarele sale romanștilor polonezi, iar în domeniul înrudit al papirologiei juridice, *Journal of Juristic papyrology*, întemeiat de Rafael Taubenschlag, își continuă apariția la același înalt nivel, grație eforturilor prof. H. Kupiszewski de la Varșovia și ale întregii școli poloneze de papirologie creată de ilustrul dispărut.

Valentin Al. Georgescu

Figuri ilustre ale antichității, București, 1969, 382 p.

Editura tineretului publică, cu aportul unor personalități consacrate pe tărîm cultural, o cuprinzătoare lucrare care își propune să facă cunoscute cîteva din figurile ilustre ale antichității, cîteva dintre filozofii, istoricii și oamenii de știință care cu secole în urmă au pus bazele unor discipline esențiale pentru progresul societății.

Ca introducere, conf. univ. Ion Bulbocea prezintă un succint istoric al științelor și filozofiei în lumea antică. În dezvoltarea acestora și-au adus pe rînd contribuția țările Orientului, Egiptul, Babilonul, India, China și apoi Grecia cu civilizația ei avansată. În Orient au apărut primele noțiuni de matematică, astronomie, chimie și medicină, cunoștințe preluate apoi și dezvoltate de vechii greci. În Grecia, domeniul științelor naturii și al matematicii evoluează paralel cu domeniul filozofiei, fără a se separa, reflectînd lupta continuă pe mai multe planuri între materialism și idealism. Cunoștințele științifice și filozofice ale Greciei antice se încheagă în cele din urmă în două sisteme opuse, cel al lui Platon și cel al lui Aristotel, cea mai remarcabilă personalitate a științei și culturii.

Șirul figurilor ilustre ale antichității este deschis de Pitagora. În studiul dedicat lui, prof. Edmond Nicolau urmărește desprinderea adevărului din vălurile legendei și încadrarea personalității lui în contextul social-istoric. Se subliniază de asemenea faptul că sînt foarte greu de distins concepțiile filozofice și științifice ale lui Pitagora de cele ale discipolilor săi, dar fondul întregii doctrine este atribuit lui Pitagora. Se prezintă apoi clar și succint aportul acestuia la dezvoltarea matematicii, rolul său în fondarea acusticii experimentale și concepțiile cosmologice care au constituit contribuții remarcabile la dezvoltarea științei.

O altă figură deosebită, studiată de lectorul universitar Aurelian Tache, o constituie Democrit, important în primul rînd ca întemeietor al concepției atomiste asupra lumii, merit accentuat în mod deosebit de autorul studiului.

„În pragul dintre două epoci ale antichității grecești — clasică și elenistică — momentul aristotelic, scrie prof. Edmond Nicolau, se înalță ca un amplu sistem de sinteză a tot ceea ce

¹ Vezi și prezentarea făcută de prof. J. Gaudemet, în *Revue historique de droit*, 46 (1968), p. 286.